

ULOGA SLUŽBENIKA POLICIJE U HRVATSKOM KRIVIČNOM POSTUPKU

Stručni članak

ROLE OF POLICE IN CROATIAN CRIMINAL PROCEDURE

Professional paper

Damir ČAČKOVIĆ

Sažetak

Zakon o krivičnom postupku Republike Hrvatske iz 1997. godine uređuje hrvatski krivični postupak kao mješoviti ili akuzatorsko-inkvizitorski postupak sa sudskom istragom, odnosno sa istragom koju sprovodi istražni sudija na zahtjev državnog odvjetnika. U ovako uređenom krivičnom postupku službenici policije imaju ograničenu ulogu u samoj istrazi, tako da se njihova uloga uglavnom veže za predistražni postupak, gdje postupaju po službenoj dužnosti ili po zahtjevu državnog odvjetnika, te izuzetno, i za istražni postupak u slučajevima kada im istražni sudija povjeri izvršenje pojedinih istražnih radnji. Radi ispunjenja ovih svojih dužnosti, policijski službenici Republike Hrvatske su ovlašteni da preduzimaju opće i posebne izvide krivičnih djela te pod zakonom određenim uslovima, i određene hitne istražne radnje. Međutim, u Republici Hrvatskoj je donesen i novi Zakon o krivičnom postupku koji je formalno stupio na snagu 01. januara 2009. godine, mada se većina njegovih odredbi još uvijek nije počela primjenjivati, a kojima je predviđena cjelovita reforma krivičnog postupka. Zakon ključne novosti predviđa u prethodnom postupku gdje se ukida sudska a uvodi tužilačka istraga ali previđa i aktivnu ulogu službenika policije u samom istražnom postupku. Na ovaj način bi službenici policije trebali postati najvažniji sporedni subjekti krivičnog postupka sa velikim obimom ovlaštenja i odgovornosti i nezamjenjivom ulogom u prethodnom postupku, što bi u krajnjoj liniji trebalo dovesti i do efikasnijeg krivičnog postupka u cjelini.

Ključne riječi

policijski službenici, Zakon o krivičnom postupku, izvidi, istražne radnje

Summary

The Criminal Procedure Law of Republic of Croatia from 1997 regulates Croatian criminal procedure as mixed or accusatorial-inquisition procedure with judicial investigation i.e. as an investigation conducted by the investigating judge at the request of the State Attorney. In this kind of criminal procedure, police officers have limited role in investigation itself, so their role is mainly linked to the pre-

investigative proceeding, where they act *ex officio* or upon the request of State Attorney and exceptionally they participate in investigation procedure in cases when investigating judge entrusts them with execution of certain investigation action. In order to fulfill their duties, police officers of Republic Croatia have authority to undertake a general and special inquires of criminal offences, and under legally determined conditions they can conduct certain urgent investigative actions. However, Republic of Croatia adopted a new Criminal Procedure Law, which formally came into force on the 01 January 2009 and most of its provisions that completely reform the criminal proceedings are not yet implemented. Key news brought by the new Law regard the preliminary proceedings where it abolishes judicial investigation and introduces the prosecutor's investigation but it also anticipates the active role of police officers in investigation. In this way, police officers will become the most important secondary subjects of criminal procedure with great range of powers and responsibilities and with irreplaceable role in preliminary proceedings that should ultimately lead into more efficient criminal procedures.

Keywords

Police officers, Criminal procedure law, Inquire, Investigation actions

Specifičnosti krivičnog postupka

Osnovni izvor hrvatskog krivičnog procesnog prava je Zakon o krivičnom postupku iz 1997. godine sa svojim brojnim izmjenama i dopunama i koji je sistematski veoma blizak Zakonu o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine iz 1998. godine.¹⁵⁶ Ovaj zakon uređuje hrvatski krivični postupak kao mješoviti ili akuzatorsko-inkvizitorski postupak sa sudskom istragom, odnosno sa istragom koju sprovodi istražni sudija na zahtjev državnog odvjetnika. Krivični postupak ima dva oblika i to redovni krivični postupak predviđen za krivična djela za koje je propisana kazna zatvora u trajanju dužem od tri godine i skraćeni krivični postupak za krivična djela za koja je propisana kazna zatvora u trajanju do tri godine ili novčana kazna kao glavna kazna (Pavišić, 2000).

U redovnom krivičnom postupku susrećemo sljedeće stadije: prethodni postupak, glavna rasprava i eventualno žalbeni postupak. Prethodni postupak jeste ukupnost radnji koje prethode glavnom stadiju krivičnog postupka i sastoji se od predistražnog postupka, istrage i optuživanja.

Predistražni postupak obuhvata ukupno pet različitih cjelina: (1) krivična prijava, (2) izvidi krivičnih djela, (3) hitne istražne radnje, (4) odlučivanje o krivičnom progonu prema načelu svrhovitosti i (4) privremeno ograničenje ustavnih prava i sloboda radi pribavljanje podataka i dokaza za provedbu krivičnog postupka (koje imaju

¹⁵⁶ Zakon o kaznenom postupku Republike Hrvatske-prečišćen tekst („Narodne novine“ br.62/03)

značaj posebnih izvida) (Pavišić, 2000). Glavni subjekt predistražnog postupka je državni odvjetnik koji rukovodi predistražnim postupkom, usmjerava rad policijskih organa te ima značajne ovlasti prikupljanja podataka i izvođenja određenih izvidnih radnji dok se uloga policijskih organa u predistražnom postupku uglavnom veže se za preduzimanja izvida krivičnih djela, na zahtjev državnog odvjetnika ili po službenoj dužnosti, te na preduzimanja, pod zakonom određenim uvjetima, i određenih istražnih radnji.

Istraga je prva faza redovnog krivičnog postupka tokom koje se na formalan način osiguravaju dokazi i utvrđuju činjenice bitne za odlučivanje o daljoj sudbini krivičnog postupka (Tomašević, Krapac, Gluščić, 2005). Istraga se pokreće kada postoji osnovana sumnja da je određena osoba izvršila krivično djelo a sprovodi je istražni sudija na zahtjev ovlaštenog tužioca, s tim što postoji mogućnost da istražni sudija povjeri organima policije izvršenje pojedinih istražnih radnji.

Treba napomenuti da je u Republici Hrvatskoj donesen novi zakon o krivičnom postupku koji je formalno stupio na snagu 01. januara 2009. godine iako je propisano da će se većina njegovih odredbi početi primjenjivati tek od 01. septembra 2011. godine, odnosno od 01. jula. 2009. godine u predmetima za krivična djela iz nadležnosti Ureda za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta¹⁵⁷, tako da su se veoma mali broj odredbi i to one koje se odnose na vanredni pravni lijek- obnovu postupka te prelazne i završne odredbe počele odmah primjenjivati. Ovim zakonom je predviđena cjelovita reforma krivičnog

¹⁵⁷ U cilju suzbijanja korupcije i organiziranog kriminaliteta 03. decembra 2001. godine u Republici Hrvatskoj je osnovan Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta-USKOK kao posebno državno odvjetništvo specijalizirano za progon ovih krivičnih djela, sa sjedištem u Zagrebu i nadležnim za područje cijele Republike Hrvatske. Nadležnost Ureda propisana je Zakonom o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta (Narodne novine br. 88/01, 12/02, 33/05 i 48/05). Navedeni Zakon u članu 21. propisuje u odnosu na koja krivična djela Ured obavlja poslove državnog odvjetništva. To su prije svega koruptivna krivična djela i to: - zlouporabe u postupku stečaja; - neloyalne konkurencije u vanjskotrgovinskom poslovanju; - zlouporabe obavljanja dužnosti državne vlasti; - protuzakonito posredovanje; - primanja mita; - primanja mita u gospodarskom poslovanju; - davanja mita; - davanja mita u gospodarskom poslovanju i - zlouporabe položaja i ovlasti ako je ta djela izvršila službena osoba. USKOK je dalje nadležan za krivična djela iz sfere organiziranog kriminala u koju ulaze sljedeća krivična djela izvršena u sastavu grupe ili zločinačke organizacije: - protupravno oduzimanje slobode; - otmica; - prisila; - trgovanja ljudima i ropstvo; - protuzakonito prebacivanja osoba preko državne granice; - razbojništva; - iznude; - ucjene; - prikrivanja protuzakonito dobivenog novca i; - protupravne naplate; - zlouporabe opojnih droga; - udruživanja za izvršenje krivičnih djela uključujući pri tome sva krivična djela koja je izvršila ta grupa ili zločinačka organizacija, osim za krivična djela protiv Republike Hrvatske i oružanih snaga i - izvršenih u vezi s djelovanjem grupe ili zločinačke organizacije za koja je propisana kazna zatvora u trajanju dužem od tri godine, a krivično djelo je izvršeno na području dviju ili više država ili je značajan dio njegovog pripremanja ili planiranja izvršen u drugoj državi. Ured je nadležan i za vođenje krivičnog postupka protiv organizatora grupe ili zločinačke organizacije za izvršenje krivičnih djela podvođenja, nedozvoljene trgovine zlatom i izbjegavanja carinskog nadzora kao i za krivična djela prikrivanja protuzakonito dobivenog novca, sprečavanja dokazivanja, prisile prema pravosudnom dužnosniku, sprečavanja službene osobe u obavljanju službene dužnosti, napada na službenu osobu te krivično djelo otkrivanja identiteta zaštićenog svjedoka, ako su ova djela izvršena u vezi sa izvršenjem krivičnih djela koja su u nadležnosti Ureda.

postupka koja bi trebala bitno promijeniti postojeće stanje i u budućnosti garantovati pouzdaniji, jednostavniji, brži i ekonomičniji krivični postupak, primjeren društvu razvijenih demokratskih odnosa i vladavine prava. Zakon ključne novosti predviđa u prethodnom postupku gdje se ukida sudska a uvodi tužilačka istraga čime se razdvaja funkcija prikupljanja podataka za optužbu, koje provodi državni odvjetnik, od odlučivanja u prethodnom postupku što je pravo i dužnost sudije istrage. Sudija istrage je novi subjekt u prethodnom postupku koji koncepcijski odgovara sudiji za prethodni postupak u bosanskohercegovačkom krivično procesnom zakonodavstvu i koji u komponenti odlučivanja zamjenjuje istražnog sudiju a dok komponenta istraživanja, koju je kumulirao istražni sudija, prelazi na državnog odvjetnika. Novi subjekt hrvatskog krivičnog postupka je i istražitelj koji u istrazi pomaže državnom odvjetniku u prikupljanju podataka. To je osoba koja je na osnovu posebnog propisa donesenog na osnovu zakona, ovlaštena preduzimati radnje po nalogu državnog odvjetnika. Funkciju istražitelja obnaša kriminalistička policija, zatim istražitelj državnog odvjetništva, te za određena krivična djela, drugo zakonom posebno ovlašten državni organ. Posebnim zakonom biti će određen istražitelj i djelokrug njegova rada, bilo kao opća ili isključiva ovlast preduzimanja dokaznih radnji (policijski službenik), bilo kao ovlast preduzimanja određenih dokaznih radnji u predmetima određenih krivičnih djela (npr. porezne utaje ili zlouporabe nuklearnih tvari i slično).

Pojam i uloga policijskih službenika u krivičnom postupku

Policijske vlasti u smislu zakona o krivičnom postupku su ovlaštene službene osobe Ministarstva unutrašnjih poslova (policijski službenici) i ovlaštene službene osobe Ministarstva odbrane (vojna policija) u okviru njihovog djelokruga na vojnim objektima koji služe potrebama odbrane, te iznimno policijski službenici strane države ili međunarodnog tijela, koji u skladu s međunarodnim sporazumom, na osnovu pisanog odobrenja ministra unutrašnjih poslova preduzimaju pojedine mjere na području Republike Hrvatske, njezinom brodu ili avionu (čl. 179. st.3. ZKP RH).

Uloga policijskih službenika u krivičnom postupku se veže za prethodni postupak i to za predistražni postupak gdje postupaju po službenoj dužnosti ili po zahtjevu državnog odvjetnika te za istražni postupak u slučajevima kada im istražni sudija povjeri izvršenje pojedinih istražnih radnji. U predistražnom postupku, policijski službenici su dužni da, ako postoje osnove sumnje da je izvršeno krivično djelo za koje se progoni po službenoj dužnosti, preduzmu potrebne mjere da se pronađe izvršilac krivičnog djela, da se izvršilac ili saučesnik ne sakrije ili ne pobjegne, da se otkriju i osiguraju tragovi krivičnog djela i predmeti koji mogu poslužiti pri utvrđivanju činjenica te da prikupe sve obavijesti koje bi mogle biti od koristi za uspješno vođenje krivičnog postupka. O preduzimanju mjera policijski službenici će obavijestiti državnog odvjetnika u roku od dvadeset i četiri sata nakon preduzimanja prve radnje (čl. 186. st.1. ZKP RH). Radi ispunjenja navedene dužnosti policijski službenici su ovlašteni da preduzimaju opće i posebne izvide krivičnih djela te pod zakonom određenim uvjetima, i određene hitne istražne radnje.

Radnje policijskih službenika u krivičnom postupku

Radnje i mjere koje preduzimaju policijski službenici u hrvatskom krivičnom postupku mogu se podijeliti na neformalne i formalne policijske radnje. Neformalne policijske radnje, koje se preduzimaju u sklopu općih policijskih izvada, nisu detaljno pravno regulisane što omogućuje policiji da, postupajući po pravilima struke i sukladno potrebama konkretnog slučaja, utvrđuju činjenice važne za krivični postupak (Tomašević, Krapac, Gluščić, 2005). Ove radnje po svojoj pravnoj prirodi nisu radnje krivičnog postupka u užem pravnom smislu, nego u širem kriminalističkom smislu (kao istraživanje krivičnog djela) i kao takve predstavljaju glavno obilježje predistražnog postupka (Pavišić, 2000: 572-574). Bitno je spomenuti da se rezultati ovakvog neformalnog policijskog postupanja ne mogu tokom krivičnog postupka koristiti kao dokaz, pa se, shodno tome, na njima ne može zasnivati sudska odluka. Rezultati policijske djelatnosti iako nisu dokaz u pravnom, svakako su dokaz u spoznajnom smislu i mogu se koristiti i od državnog odvjetnika i od istražnog sudije prilikom odlučivanja o eventualnom pokretanju krivičnog postupka ili o dokazima koje treba izvesti tokom istrage.

Formalne policijske radnje, koje obuhvataju istražne radnje te privremeno ograničenje ustavnih prava i sloboda radi pribavljanja podataka i dokaza za provedbu krivičnog postupka (koje imaju značaj posebnih izvada), su precizno pravno regulisane i mogu se obavljati isključivo na zakonom predviđen način i u tačno određenim slučajevima (Tomašević, Krapac, Gluščić, 2005: 155-156). Za razliku od rezultata neformalnih radnji, rezultati formalnih policijskih radnji se mogu tokom postupka koristiti kao dokazi i na njima se može zasnivati sudska odluka. No, osim navedenih formalnih radnji, policija može, kada za to postoje zakonske ovlasti, i inače neke neformalne radnje pretvoriti u formalne i na taj način osigurati da rezultat takve radnje ima snagu pravno valjanog dokaza. Tako npr. traženje potrebnih obavijesti od građana, pod zakonskim uvjetima, može rezultirati pravno valjanom iskazom osumnjičenog.

Izvidi krivičnih djela

U predistražnom postupku ključnu važnost imaju izvidi krivičnih djela koji se preduzimaju ako postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično djelo za koje se progoni po službenoj dužnosti (Pavišić et al., 2001). Ove radnje, koje se nazivaju i neformalne, potražne ili operativno-kriminalističke radnje, su usmjerene na prikupljanju podataka za odlučivanje o pokretanju krivičnog postupka a samo iznimno mogu se rezultati tih radnju upotrijebiti kao dokaz u krivičnom postupku.

Izvidi krivičnih djela mogu se podijeliti na opće, koji su namjenjeni za sva krivična djela i posebne koji su namjenjeni samo za izričito zakonom predviđena krivična djela. Prema subjektu koji sprovodi izvide razlikuju se izvidi policijskih službenika i izvidi državnog odvjetnika. U vezi sa tim, kao kriterij razlikovanja može koristiti i opseg ovlaštenja na preduzimanje izvada. Policijski službenici imaju opće i potpuno

ovlaštenje na preduzimanje općih izvida te isključivo pravo preduzimanja posebnih izvida. Državni odvjetnik, za razliku od toga, ima posebno i djelimično ovlaštenje samo na preduzimanje određenih općih izvida.

Postoje dva pravna osnova za preduzimanje općih policijskih izvida. Tako su policijski službenici dužni djelovati: - ako postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično djelo za koje se progoni po službenoj dužnosti i - ako to od nje zahtjeva državni odvjetnik (Tomašević, Krapac, Gluščić, 2005: 155).

U prvom slučaju policijski službenici djeluju samostalno i to su dužni učiniti uvijek kada se pojavi mogućnost da je je izvršeno krivično djelo za koje se progoni po službenoj dužnosti. U tom slučaju policijski službenici su dužni preduzeti sve potrebne mjere da se pronađe izvršilac krivičnog djela, da se izvršilac ili saučesnik ne sakrije ili ne pobjegne, da se otkriju i osiguraju tragovi krivičnog djela i predmeti koji mogu poslužiti pri utvrđivanju činjenica te da prikupe sve obavijesti koje bi mogle biti od koristi za uspješno vođenje krivičnog postupka (čl. 186. st.1. ZKP RH). Za ovakvo djelovanje policijskim službenicima nisu potrebni nikakvi dokazi jer je svrha ovakve djelatnosti upravo njihovo pribavljanje. U drugom slučaju državni odvjetnik može zahtjevati od policijskih službenika prikupljanje potrebnih obavijesti i preduzimanje drugih mjera radi otkrivanja krivičnog djela i izvršilaca u slučajevima kada iz same prijave ne može ocijeniti jesu li vjerodostojni navodi prijave ili ako podaci u prijavi ne daju dovoljno osnove da može odlučiti hoće li zahtijevati provođenje istrage ili ako je do njega samo dopro glas da je izvršeno krivično djelo, a osobito ako je izvršilac nepoznat. U ovom slučaju policijski službenici su dužni obavijestiti državnog odvjetnika najkasnije u roku od 30 dana o preduzetim mjerama (čl. 183. st.1. ZKP RH).

Zakon o krivičnom postupku Republike Hrvatske samo taksativno navodi ove opće policijske izvidne radnje, dok njihovo provođenje nije detaljno pravno regulisano što omogućava policijskim službenicima da postupaju po pravilima struke i u skladu sa potrebama konkretnog slučaja te na taj način utvrđuje činjenice važne za krivični postupak (Tomašević, Krapac, Gluščić, 2005: 155). Tako su u Zakonu o krivičnom postupku Republike Hrvatske navedene sljedeće opće izvidne radnje (čl. 186. st.2. ZKP RH):

1. Prikupljanje potrebnih obavijesti od građana. Ovdje je riječ o informativnom razgovoru što obuhvata razgovor sa dvije različite skupine osoba: osumnjičenikom ili vjerovatnim okrivljenim i vjerovatnim svjedokom. U oba slučaja o izvršenom informativnom razgovoru sačinjava se službena zabilješka koja se ne može upotrijebiti kao dokaz. Kada je riječ o informativnom ispitivanju osumnjičenika policijski službenici će istog upoznati zašto se sumnjiči i koji su osnovi sumnje protiv njega te će se upozoriti da nije dužan iznijeti svoju odbranu niti odgovarati na postavljena pitanja (čl. 186. st.5. i čl. 287. st.2. ZKP RH). Na osumnjičenikov zahtjev, policijski službenici će mu omogućiti i da uzme branioca i u tu

svrhu zastati s prikupljanjem obavijesti od osumnjičenika do dolaska branioca a najkasnije do tri sata od kada je osumnjičenik izjavio da ga želi angažovati. U slučaju da se ispitivanje osumnjičenog vrši u prisustvu branioca sačinjava se zapisnik o ispitivanju osumnjičenog koji se može upotrijebiti kao dokaz pred sudom, odnosno u ovom slučaju je riječ o formalnoj ili istražnoj policijskoj radnji.

Radi obavljanja informativnih razgovora policijski službenici mogu pozivati građane u svoje službene prostorije pri čemu se mora praviti razlika između pozivanja građana koji nisu upozoreni da su osumnjičeni od pozivanja osumnjičenih. Naime, pozvani građani se pozivu nisu dužni odazvati niti se mogu prinudno dovesti, a ako se odazovu nisu pravno obavezni davati izjavu. Za razliku od toga, osumnjičeni se može prisilno dovesti ukoliko se nije odazvao pozivu ali samo ako je u pozivu bio na to upozoren ili iz okolnosti očito proizlazi da odbija primanje poziva. Kao i ostali građani, i osumnjičeni ukoliko se odazvao pozivu ili je bio prinudno doveden, nije dužan policijskim službenicima dati izjavu. Osoba koja se odazvala pozivu ili osumnjičenik koji je bio prisilno doveden, a odbije dati obavijesti ne može se opet pozivati zbog istog razloga (čl. 186. st.3. ZKP RH).

U prikupljanju obavijesti policijski službenici ne mogu građane ispitivati u svojstvu okrivljenika, svjedoka ili vještaka (čl. 186. st.4. ZKP RH). Ispitivanje ovih osoba ne može se nikada provesti kao izvidna radnja policijske vlasti već se izvodi isključivo kao istražna radnja, dakle na formalan način i uz sastavljanje zapisnika o davanju izjave.

Policijski službenici mogu prikupljati saznanja i od osobe koja se nalazi u pritvoru ali pod tačno utvrđenim uslovima. Prvi je uslov određen svrhom prikupljanja saznanja – da je to potrebno radi otkrivanja drugih krivičnih djela iste osobe, njezinih saučesnika ili krivičnih djela drugih osoba. Drugi uslov je odobrenje istražnog sudije ili predsjednika sudskog vijeća na osnovu pisanog prijedloga. Treći uslov je obavezno prisustvo istražnog sudije ili branioca kojeg su odabrale pritvorene osobe (Pavišić et al., 2001: 325).

2. Poligrafsko testiranje. Ovo je posebna vrsta izvida krivičnih djela različita od prikupljanja obavijesti. Preduzima se u pravilu radi sužavanja broja osumnjičenih osoba; otkrivanja izvršilaca krivičnih djela; pronalaženju tragova, predmeta ili drugih dokaza o krivičnom djelu ili izvršiocu (Tomašević, Krapac, Gluščić, 2005: 163). Policijski službenik je ovlašten nad osobom od koje traži obavijest primijeniti poligrafsko ispitivanje nakon što je osobu upoznao sa radom uređaja (poligrafa) i to samo ako takva osoba izrazi pismenu saglasnost.
3. Analiziranje glasa. Uključuje dva različita oblika radnji. Prvi je analiza stresa u glasu a preduzima se u iste svrhe kao i poligrafsko ispitivanje, dok je drugi prepoznavanje glasa i preduzima se u svrhu identifikacije osoba (Tomašević, Krapac, Gluščić, 2005: 163).
4. Pregled prijepoznih sredstava, putnika i prtljage. Pregled koji previđa Zakon o krivičnom postupku Republike Hrvatske u teoriji se naziva kriminalističkim pregledom koji je uvjetovan postojanjem osnova sumnje da je

izvršeno krivično djelo tj. postojanjem indicija iz kojih ta sumnja proizlazi. Ovaj pregled se razlikuje od pregleda koji policija preuzima na temelju policijskog ili nekog drugog zakona a koji se u teoriji naziva sigurnosnim pregledom i koji se preuzima kada je to nužno radi pronalaska predmeta podobnih za napad ili samopovređivanje. Pregled je radnja kojom se otkrivaju izvori saznanja, odnosno rezultat ove radnje jeste otkrivanje postojanja ili nepostojanja neke okolnosti. Otkrivena okolnosti je nakon pregleda predmet druge radnje (pretresa, privremenog oduzimanja, uviđanja, vještačenja) u kojoj sadržaj pregleda ima drugi smisao. Tek se tim radnjama okolnost otkrivena pregledom utvrđuje kao činjenica (Pavišić et al.; 2001).

5. Nadziranje i ograničenje kretanja na određenom prostoru za prijeko potrebno vrijeme (promatranje, pratnja, blokada, racija, zasjeda, klopka, nadzor prijenosa stvari i dr.). Ovom radnjom se ograničava sloboda kretanja osoba zatečenih na određenom prostoru ili objektu tako da im se zabranjuje napuštanje određenog prostora ili pristup tom prostoru bez odobrenja ovlaštenog policijskog službenika (Tomašević, Krapac, Gluščić, 2005: 168). Prilikom preuzimanja ove radnje potrebno je paziti da ograničenje kretanja traje vremenski što kraće odnosno samo za ono vrijeme koje je potrebno da bi se preduzela potrebna radnja. Sadržaj i slijed postupka kod ovih izvidnih radnji nije pobliže određen tako da u okviru njih policijski službenici mogu upotrijebiti sve radnje općih izvida a pod zakonskim uslovima i posebne izvidne radnje (Pavišić et al.; 2001: 320).

Ovdje treba spomenuti da se posebna izvidna radnja ograničenja slobode kretanja predviđa i u članu 188. Zakona o krivičnom postupku Republike Hrvatske po kojem su policijski službenici ovlašteni da osobe zatečene na mjestu izvršenja krivičnog djela upute istražnom sudiji ili ih zadrže do njegovog dolaska, ako smataju da bi te osobe mogle dati podatke važne za krivični postupak i ako je vjerovatno da se njihovo kasnije ispitivanje ne bi moglo obaviti ili bi bilo povezano sa odugovlačenjem ili nekim drugim teškoćama. Ovakvo zadržavanje na mjestu izvršenja krivičnog djela ne može trajati duže od šest sati od trenutka kada su policijski službenici došli na mjesto događaja.

6. Utvrđivanje istovjetnosti osoba i predmeta. Ovo je tzv. kriminalistička indentifikacija čije se metode mogu prema prirodi razvrstati u opće kriminalističke radnje (opis, prepoznavanje, uvid u isprave), metode u kojima je nužna stručna pomoć (fotografisanje) i metode koje zahtijevaju vještačenje (uzimanje otisaka papilarnih linija i druge ekspertne metode) (Pavišić et al.; 2001: 321).
7. Raspisivanje potrage za osobama i stvarima. Potražna djelatnost može započeti na inicijativu suda, upravnika kazneno popravne ustanove, organa policije i nekih drugih državnih organa. U smislu ovog ovlaštenja, ovlašteni službenici policije mogu raspisati potragu na vlastitu inicijativu radi pronalaženja izvršilaca krivičnog djela za koje se progoni po službenoj dužnosti, pronalaženja njegove adrese stanovanja, njegovog lišenja slo-

- bode i privođenja nadležnom državnom organu, pronalaženju osoba koje mogu dati važne podatke za krivični postupak ili saznanja njihovog boravišta ili adrese, pronalaženju predmete ili podataka o predmetima koji mogu poslužiti kao dokaz u krivičnom postupku te radi identifikacije nepoznatog leša. Potraga, koja se raspisuje radi pronalaska i lišenja slobode izvršioca krivičnog djela, mora se zasnivati na osnovanoj sumnji da je upravo ta osoba izvršila krivično djelo. Izvan ove pravne osnove, službenici policije raspisuju potjernicu za okrivljenicima ili osuđenima, na zahtjev suda ili upravnika kaznenopopravne ustanove (Tomašević, Krapac, Gluščić, 2005: 166).
8. Pregled određenih objekata i prostorija državnih organa, preduzeća i drugih pravnih osoba i pregled njihove dokumentacije. Ova radnja se preduzima u prisustvu odgovorne osobe i to kada postoje osnovi sumnje da je u prostorima državnih organa, preduzeća ili drugih pravnih osoba izvršeno krivično djelo pa je radnju potrebno preduzeti radi utvrđivanja postojanja krivičnog djela, te radi zaštite tragova i predmeta koji će poslužiti kao dokaz. Zbog istih razloga može se izvršiti i uvid u poslovnu dokumentaciju. Tokom provođenja policijskih izvida i planiranja pojedinih radnji, ovu radnju ipak, kada god je to moguće, treba zamijeniti istražnom radnjom pretresa stana i drugih prostorija (Tomašević, Krapac, Gluščić, 2005: 166).
 9. Prikupljanje obavijesti uz prikrivanje svrhe ili svojstva policijskog službenika ili putem tajnog izvjestitelja. Ovo je poseban način prikrivenog izvidnog postupanja policijskih službenika te izuzetak od općeg načina prikupljanja obavijesti od građana tokom izvida krivičnih djela. Tokom ovih radnji policijski službenik koji prikuplja obavijesti ne upoznaje osobu sa svojim stvarnim svojstvom, stvarnim razlogom traženje obavijesti, niti sa stvarnim razlogom provjere njezina identiteta ako bi to moglo ugroziti postizanja cilja mjere ili radnje koju provodi. Policijski službenik može prikupljati obavijesti i od tajnog izvjestitelja tzv informanta. To je osoba koja na temelju zahtjeva policijske vlasti uz vlastiti pristanak policijskom službeniku dostavlja podatke o krivičnom djelu i izvršiocu za kojeg je saznala (Tomašević, Krapac, Gluščić, 2005: 167).
 10. Provjera istovjetnosti telekomunikacijskih adresa. Ova radnja je strogo vezana samo za utvrđivanje telekomunikacijske adrese te se u njenim okvirima ne mogu prikupljati podaci o sadržaju telekomunikacijskih poruka.
 11. Druge mjere i radnje. To su sve ostale policijske radnje koje se koriste u izvidima krivičnih djela.

Posebni izvidi krivičnih djela privremenim ograničenjem temeljnih prava i sloboda

Zakon o krivičnom postupku Republike Hrvatske dozvoljava ograničenje temeljnih prava i sloboda u sklopu posebnih izvida i to pod tačno određenim uslovima. Ti uslovi su:

- nužnost primjene posebnih mjera jer se izvidi krivičnih djela ne bi mogli provesti na drugi način ili bi to bilo skopčano sa nerazmjernim teškoćama
- povezanost mjera sa tačno određenim krivičnim djelima. Zakonodavac je krivična djela za koja se mogu odrediti posebni izvidi podjelio u tri skupine. U prvoj skupini su navedene grupe krivičnih djela sa dodatnim uslovom koji se odnosi na visinu propisane kazne zatvora tako da se u ovoj skupini nalaze krivična djela: - protiv Republike Hrvatske, - protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, - protiv spolne slobode i morala, - izvršena na štetu djece ili maloljetnika i – protiv Oružanih snaga Republike Hrvatske a za koje je propisana kazna zatvora od pet ili više godina. U drugoj skupini su navedena krivična djela bez obzira na visinu propisane kazne zatvora i to krivična djela: - ubistva, - otmice, - podvođenja, - razbojništva s teškim posljedicama, - iznude, - ucjene, - teška krivična djela protiv opće sigurnosti, - krivotvorenje novca, - prikriivanje protuzakonito dobivenog novca, - izbjegavanje carinskog nadzora, - sprečavanje dokazivanja, - prisile prema pravosudnom dužnosniku, - udruživanja za izvršenja krivičnog djela kao i za krivična djela koja je izvršila ta grupa ili zločinačka organizacija u stjecaju, - nedopuštenog držanja oružja ili eksplozivnih tvari, - zlopotrebe u obavljanju dužnosti državne vlasti, - primanje mita i – davanje mita. U trećoj skupini su krivična djela koja su određena visinom propisane kazne te obuhvataju sva krivična djela za koja je propisana kazna dugotrajnog zatvora (čl. 192. ZKP RH).
- postojanje osnova sumnje da je određena osoba sama ili zajedno sa drugim osobama izvršila ili sudjelovala u izvršenju krivičnog djela.
- postojanje zahtjeva državnog odvjetnika i odluke istražnog suca o primjeni ovih mjera.

Detaljno pravno reguliranje ovih posebnih mjera osigurava da, ako su primijenjene u skladu sa zakonskim uslovima, rezultati ovakvih policijski djelatnosti imaju snagu pravno valjanih dokaza na kojima se može zasnivati sudska odluka pa se na ovaj način formalna policijska djelatnost tokom izvida krivičnih djela značajno proširuje.

U članu 190. Zakona o krivičnom postupku Republike Hrvatske su navedene pojedine mjere koje policijski službenici mogu preduzimati u sklopu posebnih izvida. To su:

1. Nadzor i tehničko snimanje telefonskih razgovora, odnosno sredstava za tehničko komuniciranje na daljinu se može obavljati nad svim tehničkim sredstvima koja služe za komunikaciju. Ograničenje postoji kod određenih sredstava u smislu da se ne mogu nadzirati oni sadržaji koji ne ulaze u

- pojam razgovora pa je za takve sadržaje potrebno primjeniti ovlast zadržavanja pošiljki. Sam način provođenja ove radnje uvjetovan je tehničkom opremeljenošću organa koji radnju provodi (Tomašević, Krapac, Gluščić, 2005: 172). Ove mjere se izuzetno mogu odrediti i prema osobama za koje postoje osnove sumnje da izvršiocu ili do izvršioca krivičnih djela prenose informacije i poruke u vezi sa djelom, odnosno da se izvršilac služi njihovim priključcima za telefon ili drugim telekomunikacijskim uređajem a uz pisani pristanak oštećenog mogu se primjeniti i na sredstva, prostorije i predmete koje su vlasništvo oštećenog ili kojima se isti koristi..
2. Ulazak u prostorije radi provođenja nadzora i tehničko snimanje prostorija ima svrhu nadzirati određeni prostor te ga tehnički snimiti. Način provođenja može predstavljati kombinaciju opservacije i tehničkog snimanja. Ove mjere se mogu, uz pisani pristanak oštećenog primjeniti i na sredstva, prostorije i predmete koje su vlasništvo oštećenog ili kojima se isti koristi.
 3. Tajno praćenje i tehničko snimanje osoba i predmeta predstavlja posebnu vrstu opservacije koja može biti stacionirana ili mobilna. Svrha ove mjere je prikupljanje podataka o cjelokupnim aktivnostima osobe nad kojom se mjera provodi. Ove mjere se mogu, uz pisani pristanak oštećenog primjeniti i na sredstva, prostorije i predmete koje su vlasništvo oštećenog ili kojima se isti koristi.
 4. Upotreba prikrivenih istražitelja i pouzdanika se razlikuje od svih ostalih posebnih mjera po tome što se kao rezultat djelovanja javlja opažanje čovjeka a ne tehnička registracija činjenica. Ova mjera je pravno prihvatljiva samo ako ne uključuje poticanje na izvršenje krivičnog djela. Izvršenje mjere upotrebe prikrivenih istražitelja uključuje pravo prikrivenog istražitelja na ulazak u nečiji dom ako su ispunjeni uvjeti što ih predviđaju zakonski propisi o ulasku policije u dom bez sudskog naloga. U ovom slučaju, istražni sudija može odrediti da prikriveni istražitelj, uz ulazak u nečiji dom, može upotrijebiti tehnička sredstva za snimanje nejavnih razgovora ako postoje dokazi za osnovanu sumnju da će uslijed pripremanja krivičnih djela za koja se mogu odrediti posebni izvodi doći do izvršenja naročito teških krivičnih djela ili su neka od njih već izvršena (čl. 194. st.4. i st.5. ZKP RH).
 5. Simulirani otkup predmeta te simulirano davanje potkupnine i simulirano primanje potkupnine. Simulirani otkup predmeta je radnja kojoj je svrha pribavljanje predmeta koji potču od krivičnog djela ili su namijenjeni izvršenju krivičnog djela. Simulirano davanje i primanje potkupnine ima prvenstveno cilj omogućiti razjašnjavanje krivičnih djela primanja i davanja mita koja se, inače, zbog svoje prirode, teško dokazuju. Ove mjere se mogu, uz pisani pristanak oštećenog primjeniti i na sredstva, prostorije i predmete koje su vlasništvo oštećenog ili kojima se isti koristi.
 6. Nadzirani prijevoz i isporuka predmeta krivičnog djela. Ova mjera u svojoj osnovi predstavlja tajnu pratnju određenih predmeta čiji je promet neza-

konit ili se odvija ilegalno radi utvrđivanja organizatora i ostalih sudionika u toj nelegalnoj radnji, pri čemu se intervencija policije odgađa. Naime, policija provodeći ovu mjeru u osnovi zatiče osobe pri izvršenju krivičnog djela ali ne interwenira već prikuplja dokaze koji bi mogli otkriti sve sudionike. Ako nalog za primjenu ove mjere ne bi postojao, onda bi policija morala intervenirati i prijaviti izvršeno krivično djelo te eventualno izvršioce. Ove mjere se mogu, u slučaju da nije poznat identitet izvršioca krivičnog djela, odrediti i prema predmetu krivičnog djela a uz pisani pristanak oštećenog mogu se primjeniti i na sredstva, prostorije i predmete koje su vlasništvo oštećenog ili kojima se isti koristi.

Sve naprijed navedene mjere određuje istražni sudija obrazloženim pismenim nalogom a izvršavaju ih policijski službenici koji su dužni sačinjavati dnevne izvještaje i dokumentaciju tehničkog zapisa koju na posebno traženje dostavljaju državnom odvjetniku i istražnom sudiji a nakon izvršene mjere dužni su im dostaviti poseban izvještaj sa prikupljenom dokumentacijom fotografskog, video, audio ili elektroničkog zapisa. Mjere mogu trajati najduže do četiri mjeseca a istražni ih sudija može, na osnovu prijedloga državnog odvjetnika i iz važnih razloga, produžiti još za tri mjeseca (čl. 193. st.1. i st.2. ZKP RH).

U članu 195. Zakona o krivičnom postupku Republike Hrvatske navedena je još jedna posebna izvidna mjera Kompjutersko sravnjavanje osobnih podataka. Ovo je tzv. raster potraga koja se izvodi na način da se posebni računarskim programom sravnjuju lični podaci građana koji se nalaze u različitim bazama podataka i policijskim evidencijama (Pavišić et al.; 2001: 341). Policijske ovlasti za preduzimanje ove izvidne mjere ostvarena je postojanjem osnova sumnje da je izvršeno neko od taksativno navedenih krivičnih djela, no, te sumnje ne trebaju biti usmjerene i prema određenim osobama. Za policijsko preduzimanje te mjere nije potreban sudski nalog, već je zakonski nadzorni mehanizam uspostavljen kroz formu izvještavanja nadležnog državnog odvjetnika o sadržaju prikupljenih obavijesti. Tako prikupljene obavijesti moraju se izbrisati čim prestanu biti potrebne za uspješno vođenje krivičnog postupka, a najkasnije u roku od šest mjeseci od dana njihove pohrane. Na prijedlog državnog odvjetnika, taj rok može iznimno produžiti istražni sudija sa obrazloženim pisanim nalogom za dalja tri mjeseca ako je vjerovatno da će se na taj način uspješno okončati raspisana potraga za određenom osobom ili predmetima (Sačić, 2001: 238-239).

Istražne radnje

Policijski službenici mogu i prije pokrenute istrage preduzimati pojedine hitne istražne radnje pod uslovom da postoji opasnost od odgođe, odnosno da se ta radnja kasnije neće moći preduzeti ili će njeno preduzimanje biti skopčano sa znatnim teškoćama (čl. 196. st.1. ZKP RH). Pritom treba naglasiti da se prilikom izvršenja tih radnji policija mora pridržavati svih procesnih odredaba kojim se

izvršenje tih radnji regulira tokom istrage. Tako policijski službenici mogu preduzimati sljedeće hitne istražne radnje:

1. Uviđaj i određivanje potrebnih vještačenja. Uviđaj je istražna radnja kojom se činjenice u postupku utvrđuju ili razrađuju opažanjem vlastitim osjetilima ili pomagalicama (čl. 260. ZKP RH). Prije započinjanja istrage uviđaj mogu obaviti istražni sudija ili policijski službenici koji mogu obaviti uviđaj kao tzv. hitnu istražnu radnju, ako postoji opasnost od odgode (tj. opasnost da bi čekanjem na njezino preduzimanje nakon započinjanja istrage izgubila mogućnost njezina uspješnog preduzimanja) ili na osnovu zahtjeva državnog odvjetnika ako je izvršilac krivičnog djela nepoznat a svrhovito je da se prije početka istrage uviđaj obavi (Krapac, 2003: 326). U svakom slučaju, organ koji obavlja uviđaj može zatražiti pomoć stručne osobe kriminalističko-tehničke, saobraćajne ili druge struke, koji će, prema potrebi, preduzeti i pronalaženje, osiguravanje ili opisivanje tragova, obaviti potrebna mjerenja i snimanja, izraditi skice ili prikupiti druge podatke. Osim njega na uviđaj se može pozvati i vještak ako bi njegovo prisustvo bilo korisno za davanje nalaza i mišljenja (čl. 260. ZKP RH). Uviđaju koji se obavlja prije započinjanja istrage ili tokom istrage mogu biti prisutni i tužilac, oštećenik, okrivljenik i branilac koji moraju na prikladan način biti obaviješteni o vremenu i mjestu uviđaja osim ako postoji opasnost od odgode (čl. 211. st.2. i st.5. ZKP RH). Osim uviđaja, u slučaju da postoji opasnost od odlaganja, službenici policije mogu odrediti i sva potrebna vještačenja izuzev obdukcije i ekshumacije leša s tim da su o tome dužni odmah obavijestiti državnog odvjetnika.
2. Pretres stana, drugog prostora, pokretnih stvari i osoba se preduzima radi pronalaženja izvršioca krivičnog djela ili predmeta važnih za krivični postupak u slučajevima kada postoji vjerovatnost da se oni nalaze u određenom prostoru ili kod određene osobe (čl. 224. st.1. ZKP RH). Pretres se u pravilu preduzima na osnovu pisanog obrazloženog sudskog naloga i uz prisustvo dva punoljetna građanina kao svjedoka. Iznimno, policijski službenici mogu obaviti pretres stana i drugih prostorija i bez sudskog naloga i svjedoka i to u sljedećim tačno određenim slučajevima (čl. 231. st.1. ZKP RH): - ako su prema posebnom zakonu ovlašteni ući u tuđi stan ili drugi prostor a postoji vjerovatnost da se tim pretresom može pronaći izvršilac krivičnog djela ili predmeti važni za krivični postupak (posebni zakon u ovom smislu je Zakon o policiji koji predviđa opću ovlast policije da preduzme hitne mjere nužne za otklanjanje direktne opasnosti za ljude i imovinu kada te mjere ne mogu pravovremeno preduzeti nadležni organi)¹⁵⁸, - ako je prijeko potrebno radi izvršenja naloga o lišenju slobode ili hvatanja izvršioca krivičnog djela za koje je propisana kazna zatvora od najmanje tri godine (ako se pretres u ovom slučaju vrši u stanu ili drugim

¹⁵⁸ Član 4. stav 1. Zakona o policiji Republike Hrvatske („Narodne novine“ br. 129/2000)

prostorijama izvršioca krivičnog djela onda se on može preduzeti i radi pronalazjenja ili osiguranja dokaza ali uz obavezno prisustvo svjedoka): - ako je prijeko potrebno radi otklanjanja ozbiljne opasnosti po život i zdravlje ljudi ili imovinu većeg opsega. Osim toga, policijski službenici mogu bez naloga o pretresu i bez sudskih svjedoka obaviti pretres osobe pri izvršenju naloga o privođenju ili pri lišenju slobode ako postoji vjerovatnost da ta osoba posjeduje oružje ili oruđe za napad ili ako postoji vjerovatnost da će odbaciti, sakriti ili uništiti predmete koje treba od nje oduzeti kao dokaz u krivičnom postupku (čl. 231. st.2. i st.3. ZKP RH). Kada policijski službenici obave pretres bez naloga, dužni su sačiniti izvještaj o izvršenom pretresu i isti zajedno sa zapisnikom o pretresu odmah podnijeti istražnom sudiji, a ako se postupak još ne vodi onda nadležnom državnom tužiocu.

3. Privremeno oduzimanje predmeta. Zakon o krivičnom postupku Republike Hrvatske predviđa da se predmeti koji se moraju oduzeti prema krivičnom zakonu ili koji mogu poslužiti pri utvrđivanju činjenica u krivičnom postupku privremeno oduzimaju i na osnovu sudske odluke se osigurava njihovo čuvanje (čl. 233. ZKP RH). Policijski službenici mogu privremeno oduzeti navedene predmete bez sudskog naloga kada postupaju u okviru svojih ovlasti da i prije započinjanja krivičnog postupka obave određene hitne istražne radnje a mogu ih oduzeti i kada izvršavaju nalog suda. Prilikom oduzimanja predmeta sačiniti će se zapisnik u kojem će se naznačiti gdje su predmeti pronađeni te njihov opis a po potrebi će se i na drugi način osigurati utvrđivanje njihove istovjetnosti a dok će se osobi izdati potvrda za oduzete predmete.
4. Ispitivanje osumnjičenog. Službenici policije mogu, za razliku od saslušanja svjedoka, okrivljenog i vještaka koje nisu ovlašteni da preduzimaju, vršiti ispitivanje osumnjičenog¹⁵⁹ uz uslov da se ispitivanje vrši uz prisustvo branioca (čl. 186. st.5. ZKP RH). O ovom ispitivanju sačinjava se zapisnik o ispitivanju osumnjičenog koji se može upotrijebiti kao dokaz pred sudom i na kojem se može zasnivati sudska odluka.
5. Prepoznavanje osoba i predmeta je istražna radnja koja se provodi u slučajevima kada je potrebno utvrditi da li okrivljenik ili svjedok poznaju neku osobu ili stvar (čl. 258. st.1. ZKP RH). Kako se ono najčešće provodi zajedno sa ispitivanjem svjedoka, o njemu se u pravilu ne sastavlja poseban zapisnik, već se prepoznavanje registruje u zapisniku o ispitivanju tih osoba a sve formalnosti koja se na to ispitivanje odnose, primjenjuju se, po analogiji i na prepoznavanje (Krapac, 2003: 329-330). Iznimka je kod radnje prepoznavanja okrivljenika o kojoj se sastavlja poseban zapisnik i zajednička snimka svih pokazanih osoba (čl. 258. st.3. ZKP RH). Zakon o krivičnom postupku Republike Hrvatske propisuje i posebnu formu koja se

¹⁵⁹ Osumnjičeni je osoba za koju organi krivičnog progona ili policijske vlasti imaju osnova sumnjati da je izvršila krivična djela ili sudjelovala u njemu (čl. 179. st.1 ZKP)

kod prepoznavanja odnosi na dobru kavalitetu te radnje: objekat prepoznavanja, naime, smije se pokazati osobi koja ga treba prepoznati tek nakon što ih ona prethodno opiše jer se jedino tako može osigurati od pogrešnog zaključka da je neka osoba prepoznala ono što je u određenom trenutku naučila a ne ono što joj je otprije bilo poznato (Krapac, 2003: 329). Zakonom je također propisano i da su građani dužni na poziv, lično sudjelovati u prepoznavanju i dati na raspolaganje stvari u cilju prepoznavanja, osim ako nemaju opravdani razlog za oslobođenje od te dužnosti a ako bez opravdanog razloga odbiju da sudjeluju u prepoznavanju kazniti će se novčanom kaznom do 20.000,00 Kuna (čl. 259. st.2. ZKP RH).

6. Uzimanje otisaka prstiju i drugih dijelova tijela. Ako je potrebno utvrditi od koga potiču otisci prstiju ili otisci drugih dijelova tijela na pojedinim predmetima, ti otisci se mogu uzimati od osoba za koje postoji vjerovatnost da su mogle doći u dodir s tim predmetima. Ovi otisci se mogu uzimati i bez pristanka od osobe za koju postoji vjerovatnost da je mogla doći u dodir sa pojedinim predmetima (čl. 263. st.1. i st.2. ZKP).

Osim ovih taksativno navedenih istražnih radnji koje su organi policije ovlašteni da preduzmu uvijek kada postoji opasnost od odgode, i to bez ičije saglasnosti i dodatnih uvjeta, postoje i slučajevi kada policijski službenici preduzimaju pojedine istražne radnje po zahtjevu državnog odvjetnika. Naime, kada je izvršilac krivičnog djela nepoznat, državni odvjetnik može zatražiti da policijske vlasti preduzmu pojedine istražne radnje ako bi, s obzirom na okolnosti slučaja, bilo svrhovito da se i prije pokretanja istrage preduzmu takve radnje (čl. 197. st.1. ZKP RH).

U svakom slučaju, o obavljenim istražnim radnjama sastavlja se zapisnik koji se dostavlja državnom odvjetniku a iz razloga što je on nositelj funkcije krivičnog progona pa je nadležan, na temelju pribavljenog materijala, odlučivati hoće li progon provesti.

Policijski službenici mogu obavljati pojedine istražne radnje i u toku istrage ali samo na osnovu ovlaštenja istražnog sudije. Zakon o krivičnom postupku Republike Hrvatske polazi od toga da povjeravanje obavljanja istražnih radnji dolazi u obzir samo u odnosu na pojedine istražne radnje, a ne u odnosu na istragu kao cjelinu (čl. 6. st.2. ZKP RH). Pri tome se razlikuju dvije skupine radnji. U prvoj skupini su radnje koje istražni sudija može uvijek povjeriti policijskim službenicima i one su označene kao izvršenje naredbe o pretresu stana ili osobe i o privremenom oduzimanju predmeta. Drugu skupinu čine ostale pojedine istražne radnje čije se izvršenje može povjeriti policijskim službenicima samo kod istrage tačno određenih krivičnih djela i to: krivičnih djela protuzakonitog prometa opojnim drogama ili opasnim materijalima, oružjem, streljivom i drugim predmetima odbrane, krivotvorenja novca i vrijednosnih papira te drugih djela čiji su izvršioци povezani sa stranom državom ili koja je počinila grupa ili zločinačka organizacija (čl. 206. st.3. i 4. ZKP RH). Povjeravanje pojedinih istražnih radnji policijskim službenicima zakon o krivičnom postupku Republike Hrvatske uvjetuje, osim prirode krivičnog djela ili izvršioca, i

prijedlogom državnog odvjetnika kao formalnim uvjetom, te uvjetom da je takvo povjeravanje prijeko potrebno za uspješnost istrage s obzirom na težinu djela i složenost dokaza.

Lišenje slobode

Pod lišenjem slobode ili uhićenjem podrazumijeva se svaka mjera ili radnja koja uključuje prisilno zadržavanje neke osobe pod sumnjom da je izvršila krivično djelo (čl. 6. st.2. ZKP RH). Organi policije mogu lišiti slobode neku osobu sa sudskim nalogom ili bez njega. Sa sudskim nalogom mogu lišiti slobode osobu protiv koje izvršavaju dovedbeni nalog te osobu protiv koje treba izvršiti rješenje o pritvoru. Bez sudskog naloga organi policije su ovlašteni lišiti slobode osobu zatečenu u krivičnom djelu za koje se progoni po službenoj dužnosti te osobu za koju postoje osnove sumnje da je izvršila krivično djelo za koje se progoni po službenoj dužnosti u slučajevima kada postoji neki od razloga za određivanje pritvora, odnosno: - ako postoje okolnosti koje upućuju na opasnost da će pobjeći (krije se, ne može se utvrditi njegova istovjetnost i dr.); - ako postoji osnovana sumnja da će uništiti, sakriti, izmijeniti ili krivotvoriti dokaze ili tragove važne za krivični postupak ili da će ometati krivični postupak utjecajem na svjedoke, sudionike ili prikrivače; - ako osobite okolnosti opravdavaju bojazan da će ponoviti krivično djelo ili da će dovršiti pokušano krivično djelo ili da će izvršiti krivično djelo kojim prijeti i to samo ako postoji opasnost od izvršenja krivičnog djela protiv imovine ili drugog krivičnog djela za koje je prema zakonu moguće izreći kaznu zatvora od tri godine ili težu kaznu i - ako su u pitanju krivična djela: ubistva, razbojništva, silovanja, terorizma, otmice, zlouporabe opojnih droga, iznude, zlouporabe ovlasti u privrednom poslovanju, zlouporabe položaja ili ovlasti, udruživanja za izvršenje krivičnog djela ili kojeg drugog krivičnog djela za koje je propisana kazna zatvora od dvanaest godina ili teža kazna, ako je to neophodno zbog posebno teških okolnosti djela. (čl. 98. i čl. 105. st.1 i 2. ZKP RH).

U svakom slučaju osoba lišena slobode mora odmah nakon lišenja slobode biti upoznata o razlozima lišenja slobode (osim ako to s obzirom na okolnosti lišenja slobode nije nikako moguće) (čl. 99. st.1. ZKP RH) te poučena o pravima odbrane - da nije dužna iskazivati, da ima pravo na stručnu pomoć branioca kojeg može sama izabrati te da će se, na njen zahtjev, o lišenju slobode obavijestiti njezina porodica ili druga osoba koju ona odredi. (čl. 6. st.1. ZKP RH). Pored osobe za koju je osoba lišena slobode zatražila da bude obaviještena o njegovom lišenju slobode, policijski službenici su dužni obavijestiti i njenu porodicu u roku od 24 sata (osim ako se on tome ne protivi) (čl. 99. st.2. ZKP RH).

Osobu lišenu slobode policijski službenici moraju odmah, a najkasnije u roku od 24 sata, dovesti istražnom sudiji ili je pustiti na slobodu. Zakon o krivičnom postupku Republike Hrvatske iznimno dopušta mogućnost da se osoba lišena slobode, na osnovu rješenja istražnog sudije donesenog na prijedlog policijske vlasti ili državnog

odvjetnika zadrži kod organa policije još 24 sata i to pod sljedećim uslovima (čl.100. st.1. i čl. 101. st.1. ZKP RH) :

- ako postoje osnove sumnje da je ta osoba izvršila krivično djelo koje mu se stavlja na teret,
- ako postoje okolnosti koje upućuju na opasnost da će pobjeći ili ako postoji osnovana sumnja da će uništiti, sakriti, izmijeniti ili krivotvoriti dokaze ili tragove važne za krivični postupak ili da će ometati krivični postupak
- ako je zadržavanje potrebno radi utvrđivanja istovjetnosti, provjere alibija, prikupljanja podataka o dokazima, te otklanjanja ozbiljne opasnosti po život ili zdravlje ljudi ili imovinu većeg opsega.
- ako se radi o krivičnim djelima za koje se mogu odrediti posebni izvodi i za koje je moguće izreći kaznu zatvora preko pet godina.

Novo zadržavanje od 24 sata može se odrediti samo još jedanput ako su, vezano za osobe lišene slobode, prikupljene obavijesti o drugom krivičnom djelu.

Prema novom Zakonu o krivičnom postupku Republike Hrvatske iz 2009. godine policijska ovlaštenja lišenja slobode su znatno sužena jer je predviđeno da policijski službenici mogu lišiti slobode neku osobu za koju postoje osnovi sumnje da je izvršila krivično djelo koje se progona po službenoj dužnosti i uz postojanje nekih od razloga za određivanje istražnog zatvora samo ako je za to djelo propisana kazna zatvora od tri ili više godina. Zakon dalje određuje da se osoba lišena slobode predaje posebno ovlaštenom policijskom službeniku: pritvorskom nadzorniku. Pritvorski nadzornik je novi subjekt u strukturi mjera osiguranja prisutnosti za potrebe krivičnog postupka a uveden je po uzoru na sličnog subjekta u engleskom pravu (*the custody officer*). Taj službenik je odgovoran za zakonitost lišenja slobode i pravilnost postupanja sa osobom lišenom slobode i pritvorenikom, dakle sa osobom lišenom slobode u vrijeme dok ona nije u istražnom zatvoru (kojega nadzire sud).

Krivična prijava

Na temelju prikupljenih obavijesti policijske vlasti sastavljaju krivičnu prijavu državnom odvjetniku i u njoj navode dokaze za koje su saznale. Kada policijski izvodi dovedu do osnovane sumnje da je određena osoba izvršila tačno određeno krivično djelo, policija je dužna podnijeti krivičnu prijavu državnom odvjetniku. Takva prijava mora biti potpuna što znači da mora omogućiti državnom odvjetniku donošenje odluke o preduzimanju krivičnog progona. Podnošenje potpune krivične prijave državnom odvjetniku, aktivnost je policije u konkretnom predmetu u pravilu okončana.

Krivična prijava nije dokaz u krivičnom postupku, ona je načelno povod za njegovo pokretanje. Od ovog načelnog pravila zakon o krivičnom postupku Republike

Hrvatske odstupa u nekoliko slučajeva. Tako krivična prijava ima ulogu dokaza o krivičnom djelu i izvršiocu kod izdavanja krivičnog naloga na temelju vjerodostojnog sadržaja krivične prijave te kod podizanja neposredne optužnice na temelju krivične prijave gdje ona ima značaj i funkciju *prima facie* dokaza, dakle takvih koji su dovoljni za podizanje optužnog akta, ali nisu osnova za odluku suda (Pavišić, 2000: 528).

Zaključak

Službenici hrvatske policije imaju izuzetno obimnu, složenu i značajnu ulogu u krivičnom postupku. Suština njihove djelatnosti se sastoji u otkrivanju i prijavljivanju krivičnih djela i izvršilaca kao i preduzimanja niza operativno-kriminalističkih mjera i radnji u vezi s tim. Ipak, pravo mjesto službenika hrvatske policije je u predistražnom postupku u kojem je njihova aktivnost, nesputana formama sudskog postupka i uređena pravilima kriminalistike i općim principima pravnog poretka, od stvarne koristi i najvećeg značaja za borbu protiv kriminala. Ovu aktivnost na otkrivanju krivičnih djela i njihovih izvršilaca službenici hrvatske policije preduzimaju po svojoj službenoj dužnosti ili po zahtjevu državnog odvjetnika. Za razliku od predistražnog postupka, u istrazi, kao skoro isključivo sudskom postupku, službenici hrvatske policije ne mogu ni u kojem slučaju postupati samostalno nego samo po odobrenju ili zahtjevu istražnog sudije. Međutim, novim Zakonom o krivičnom postupku, koji je formalno i stupio na snagu, Republika Hrvatska napušta sudski koncept istrage i uvodi tužilačku istragu, odnosno istragu koja je u cijelosti data u nadležnost tužiocu ali i sa aktivnom ulogom službenika policije koji u samoj istrazi dobijaju i dodatna istražna ovlaštenja. Na ovaj način, službenici hrvatske policije će dobiti znatno veću ulogu u samom krivičnom postupku te će imati veoma sličan položaj kao i ovlaštene službene osobe u Bosni i Hercegovini, a što je i razumljivo, ako se uzme u obzir geopolitička i historijska povezanost ove dvije države.

Literatura

1. Krapac. D.(2003). Kazneno procesno pravo, Zagreb: Narodne Novine
2. Pavišić. B. (2000). Kazneni postupak u Republici Hrvatskoj: Pogled na reformu iz 1997. godine sa posebnim osvrtom na predistražni postupak i istragu, Zagreb: Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu br.2/2000.
3. Pavišić. B. i suradnici. (2001). Komentar zakona o krivičnom postupku, Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci
4. Pavišić. B.,Modly. D.,Veić. P. (2006). Kriminalistika,Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga
5. Sačić. Ž. (2001). Organizirani kriminalitet, Zagreb: Informator
6. Tomašević. G., Krapac. D., Gluščić. S. (2005). Kazneno procesno pravo, Zagreb: Narodne novine
7. Pravilnik o načinu policijskog postupanja Republike Hrvatske („Narodne novine 81/03)
8. Zakon o kaznenom postupku Republike Hrvatske-prečišćeni tekst („Narodne novine 62/03“).
9. Zakon o policiji Republike Hrvatske („Narodne novine“ br. 129/2000)

Biografija

Damir Čačković, istražitelj u Sektoru kriminalističke policije Ministarstva unutrašnjih poslova Tuzlanskog kantona. Diplomirao je na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu 2003. godine gdje je i magistrirao na Krivičnoj katedri. cackovicdamir@hotmail.com